

**DAVLAT SIYOSATI VA SOLIQ IMTIYOZLARINING KICHIK BIZNES
RIVOJLANISHIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI
(O'ZBEKISTON MISOLIDA)**

Sharipov Kamil

Dotsent, i.f.n

Madrakhimov Kaxramon

*professor, DSc., ORCID: 0009-0009-5198-2503., E-mail:
madraximov_qaxramon@mamunedu.uz*

Annotatsiya: *Mazkur tezis davlat siyosati va soliq imtiyozlarining kichik biznes rivojlanishiga ta'sirini baholashning nazariy-uslubiy asoslarini O'zbekiston sharoitida tizimlashtiradi. Tadqiqotda davlatning bozor muvaffaqiyatsizliklarini yumshatish funksiyasi, optimal soliqqa tortish, soliq rag'batlari, tranzaksiya xarajatlari, formalizatsiya va firma o'sishi nazariyalari integratsiyalandi. O'zbekistonning 2020-yildan kuchga kirgan yangi Soliq kodeksi soliq tizimini soddalashtirish va biznes yukini kamaytirishga qaratilgan bo'lib, keyingi islohotlarda raqamli soliq ma'murchiligi, QQS mexanizmlari va kichik biznes uchun soddalashtirilgan rejimlar rivojlantirildi. 2025-yil uchun QQS 12 foiz, foyda solig'i 15 foiz va aylanmadan olinadigan soliqning bazaviy stavkasi 4 foiz etib saqlangan. 2026-yil 1-iyundan kichik biznes uchun umumiy soliqqa o'tish chegarasini 1 mlrd so'mdan 5 mlrd so'mga oshirish kabi yangi choralar belgilandi. Tadqiqotda soliq siyosati ta'sirini baholash uchun Tax Incentive Effectiveness Index (TIEI), Difference-in-Differences, Propensity Score Matching va Regression Discontinuity kabi usullar taklif qilinadi. Natijalar soliq imtiyozlarini faqat soliq yukining kamayishi bilan emas, balki firma tug'ilishi, formal bandlik, investitsiya, mehnat unumdorligi, eksport va byudjet daromadlari bilan birgalikda baholash zarurligini ko'rsatadi. Asosiy ilmiy xulosa shundan iboratki, samarali soliq imtiyozi vaqtinchalik va maqsadli bo'lib, aniq natija indikatorlari bilan bog'langan hamda firma o'sishini "imtiyoz chegarasi" sababli sun'iy ravishda cheklamaydigan dizaynga ega bo'lishi kerak.*

Kalit so'zlar: *kichik biznes, davlat siyosati, soliq imtiyozi, soliq yuki, formalizatsiya, investitsiya, firma o'sishi, fiskal rag'bat, Difference-in-Differences, O'zbekiston.*

KIRISH

Kichik biznes iqtisodiyotda bandlik, daromadlar, innovatsiya va hududiy iqtisodiy faollikni ta'minlovchi muhim institut hisoblanadi.

Biroq kichik korxonalar yirik firmalarga nisbatan moliyaviy resurslar, boshqaruv kompetensiyasi, bozor axboroti va compliance xarajatlari bo'yicha zaifroq bo'lishi mumkin.

Shu sababli davlat siyosati kichik biznes uchun muhitni shakllantirishda soliq, kredit, infratuzilma, tartibga solish va davlat xizmatlarini bir-birini to'ldiruvchi mexanizmlar sifatida qo'llaydi.

Soliq siyosati mazkur instrumentlar ichida korxonaning pul oqimi, investitsiya qarori va formal faoliyat yuritish rag'batlariga bevosita ta'sir qilishi bilan ajralib turadi.

Soliq imtiyozlarining iqtisodiy mantiqi ikki qarama-qarshi maqsadni muvozanatlashtiradi.

Bir tomondan, imtiyozlar kapital cheklovi, tashqi samaralar yoki ma'lum sektor va hududlarning rivojlanishidagi bozor to'siqlarini yumshatishi mumkin.

Ikkinchi tomondan, ortiqcha yoki noto'g'ri nishonlangan imtiyozlar soliq bazasini toraytiradi, ma'muriy murakkablikni oshiradi va korxonalarni imtiyoz chegarasidan oshmaslikka undashi mumkin.

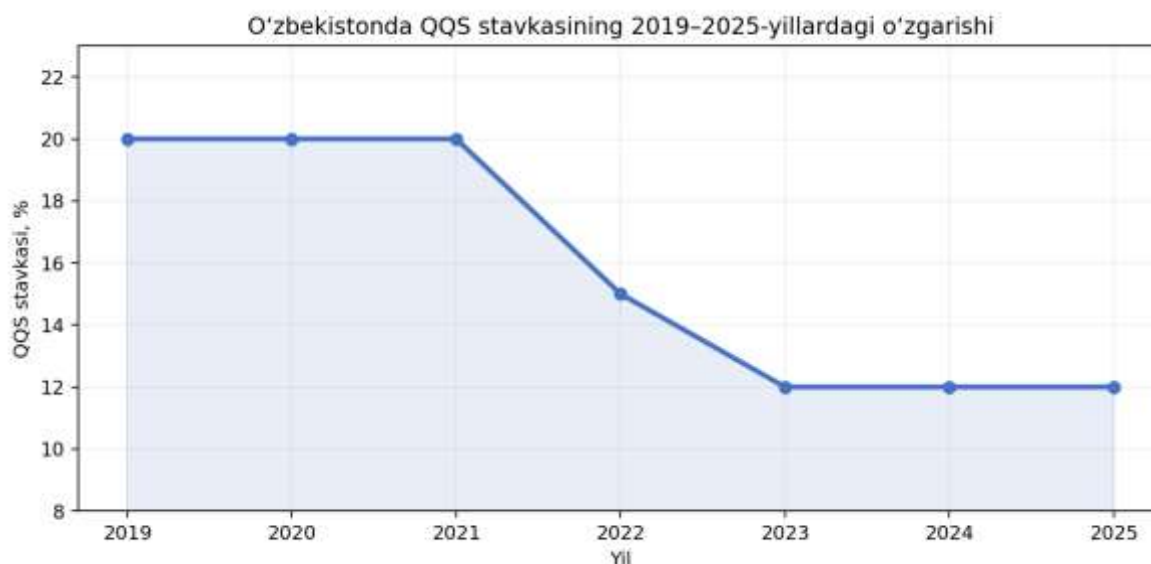
OECD tadqiqotlari kichik biznesga soliq imtiyozlari ehtiyotkorlik bilan nishonlanishi va qo'shimcha distorsiyalarni keltirib chiqarmasligi kerakligini ta'kidlaydi.

O'zbekiston tajribasida 2020-yildagi yangi Soliq kodeksi muhim burilish bo'ldi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, islohotlar soliq tizimini soddalashtirish, stavkalarni pasaytirish va kichik biznes uchun ma'muriy yukni kamaytirishga qaratildi.

Soliq ma'murchiligining raqamlashtirilishi elektron hisobot, elektron hisob-faktura va real vaqt monitoringini kengaytirib, soliq to'lashning tranzaksiya xarajatlarini kamaytirishga xizmat qildi.

Biroq kichik biznesni soddalashtirilgan rejimda ushlab turuvchi chegaralar firma o'sishiga salbiy rag'bat berishi mumkinligi xalqaro tahlillarda ham qayd etilgan.

1-rasm. O'zbekistonda QQS stavkasining 2019–2025-yillardagi o'zgarishi tendensiyalari

2026-yil 1-iyundan kichik biznesning umumiy soliqqa o'tish chegarasi 1 mlrd so'mdan 5 mlrd so'mgacha oshirilishi belgilandi. 2026-yil boshidan aylanma solig'idan birinchi marta QQS va foyda solig'iga o'tuvchi tadbirkorlar uchun bir yil foyda solig'idan ozod qilish, QQS hisobiga qo'yilish bo'yicha ayrim jarimalarni bir yil qo'llamaslik va buxgalteriya xizmatlari xarajatlarining ma'lum qismini chegirish kabi rag'batlar joriy etildi.

Bu choralar soliq rejimlari o'rtasidagi "o'tish xarajati"ni kamaytirishga qaratilgan.
ADABIYOTLAR TAHLILI.

Kichik biznes rivojlanishiga davlat siyosati va soliq mexanizmlarining ta'siri iqtisodiy adabiyotlarda institutsional, fiskal va mikroiqtisodiy yondashuvlar asosida keng tadqiq etilgan.

Stiglitz va Rosengard (2015) davlatning iqtisodiyotdagi rolini bozor muvaffaqiyatsizliklarini yumshatish, resurslar taqsimotini takomillashtirish va iqtisodiy faollik uchun qulay shart-sharoit yaratish bilan izohlaydi. Mazkur yondashuv kichik biznesni qo'llab-quvvatlash siyosatining iqtisodiy asoslarini belgilashda muhim nazariy manba hisoblanadi.

Besley va Persson (2013) esa soliqqa tortish tizimining iqtisodiy rivojlanish, davlat moliyaviy salohiyati va tadbirkorlik faoliyati bilan o'zaro bog'liqligini asoslaydi. OECD (2009, 2015) tadqiqotlarida kichik va o'rta biznes uchun soliq siyosatining asosiy muammolari, jumladan, soliq yukining nisbiy og'irligi, ma'muriy xarajatlar, soddalashtirilgan soliqqa tortish rejimlari va soliq imtiyozlarining iqtisodiy rag'batlantiruvchi funksiyasi tahlil qilingan. Ushbu tadqiqotlarda imtiyozlarning haddan tashqari keng qo'llanilishi raqobat muhitini buzishi va korxonalarni kichik hajmda qolishga rag'batlantirishi mumkinligi ta'kidlanadi.

O'zbekiston sharoitida OECD (2023, 2025) va Jahon banki (2019) materiallarida soliq tizimini soddalashtirish, biznes yuritish xarajatlarini kamaytirish, soliq ma'murchiligini raqamlashtirish hamda investitsion faollikni rag'batlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Bu yondashuvlar soliq siyosatini faqat fiskal daromad manbai sifatida emas, balki kichik biznesning rivojlanishi va formalizatsiyasini rag'batlantiruvchi institutsional vosita sifatida ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Mahalliy tadqiqotlarda ham kichik biznes raqobatbardoshligi, investitsion salohiyati va moliyaviy barqarorligi masalalari o'rganilgan.

Xususan, mahalliy izlanuvchi Vaisovning tadqiqotlarida kichik biznes raqobatbardoshligini shakllantirishda hududiy sharoitlar, moliyaviy omillar va institutsional mexanizmlarning ahamiyati asoslangan.

Biroq mavjud tadqiqotlarda soliq imtiyozlarining kichik biznesning moliyaviy raqobatbardoshligiga ta'sirini korxona darajasidagi natijalar orqali kompleks baholash masalasi yetarlicha tizimlashtirilmagan. Shu sababli ushbu tadqiqot soliq siyosati ta'sirini likvidlik, investitsiya, bandlik, formalizatsiya, firma o'sishi va raqobatbardoshlik kanallari orqali kompleks baholashga yo'naltiriladi.

METODOLOGIYA.

Tadqiqot institutsional-iqtisodiy, qiyosiy, statistik va ekonometrik yondashuvlarga asoslanadi.

Nazariy jihatdan soliq imtiyozining ta'siri uch bosqichda ko'riladi: birinchisi — korxonaning soliqdan keyingi pul oqimiga bevosita ta'sir; ikkinchisi — investitsiya, bandlik va narx bo'yicha xatti-harakatlar; uchinchisi — bozor ulushi, firma o'sishi,

formalizatsiya va uzoq muddatli unumdorlikka ta'sir. Shu bilan birga, byudjet uchun foregone revenue, ya'ni olinmay qolgan soliq tushumi ham xarajat sifatida baholanadi.

Soliq imtiyozi samaradorligini o'lchash uchun Tax Incentive Effectiveness Index (TIEI) taklif etiladi: $TIEI = 0,25G + 0,20I + 0,15E + 0,15P + 0,15F + 0,10B$. Bu yerda G — firma o'sishi, I — investitsiya, E — bandlik, P — mehnat unumdorligi, F — formalizatsiya, B — byudjet qaytimi. Har bir indikator bazaviy davrga nisbatan standartlashtiriladi. Indeksning yuqori qiymati imtiyozning ko'p o'lchovli iqtisodiy samarasi yuqori ekanini bildiradi.

Birinchi empirik usul Difference-in-Differences (DiD) bo'lib, imtiyoz olgan va o'xshash imtiyoz olmagan korxonalar natijalarini siyosat joriy etilishidan oldin va keyin taqqoslaydi. Model: $Y_{it} = \alpha + \beta(\text{Treatment}_i \times \text{Post}_t) + \gamma X_{it} + \mu_i + \lambda_t + \varepsilon_{it}$. Bu yerda β soliq siyosatining o'rtacha davolash ta'sirini ifodalaydi. Y natijaviy ko'rsatkich sifatida tushum, foyda, bandlik, investitsiya yoki eksport olinishi mumkin.

Ikkinchi usul — Propensity Score Matching (PSM). Agar imtiyoz oluvchi va olmaydigan firmalar boshlang'ich xususiyatlari bo'yicha farq qilsa, ularni hajm, sektor, hudud, oldingi tushum, bandlik va aktivlar bo'yicha moslashtirish mumkin. Uchinchi usul — Regression Discontinuity Design (RDD), agar imtiyoz ma'lum aylanma yoki boshqa aniq chegaraga bog'langan bo'lsa. O'zbekistonning soddalashtirilgan va umumiy soliq rejimlari o'rtasidagi chegaralar shunday tahlil uchun tabiiy eksperimentga yaqin sharoit yaratishi mumkin.

Soliq imtiyozining fiskal samarasi Cost-Benefit Ratio orqali baholanadi: $FCR = \Delta \text{TaxRevenue} + \Delta \text{GDP}_{\text{firm}} + \Delta \text{EmploymentFiscal} - \text{RevenueForgone}$. Bunda qo'shimcha soliq tushumi, korxona faoliyatining iqtisodiy qo'shilgan qiymati va bandlikning fiskal samarasi imtiyoz tufayli olinmay qolgan tushum bilan solishtiriladi. Bu yondashuv "imtiyoz qancha turdi?" degan savolni "imtiyoz evaziga qanday iqtisodiy natija olindi?" degan savol bilan bog'laydi.

Empirik ma'lumotlar sifatida Soliq qo'mitasining ma'muriy ma'lumotlari, korxona moliyaviy hisobotlari, HEMIS emas, balki biznes registri, elektron hisob-faktura va onlayn-kassa ma'lumotlari, hududiy statistika, bank kreditlari va so'rovnomalar integratsiya qilinishi mumkin. Ayniqsa korxona darajasidagi panel ma'lumotlari soliq siyosatining dinamik ta'sirini bir martalik kesimga qaraganda ancha aniqroq ko'rsatadi.

NATIJALAR.

Nazariy tahlil soliq siyosatining kichik biznesga ta'sirini kamida olti kanal orqali ajratish imkonini beradi. Birinchi kanal — likvidlik: soliq yuki pasayishi korxonaning ixtiyoridagi pul oqimini oshiradi.

Ikkinchi kanal — investitsiya: qo'shimcha pul oqimi uskunar, texnologiya va aylanma kapitalga yo'naltirilishi mumkin.

Uchinchi kanal — narx: soliq xarajatining pasayishi narxni pasaytirish yoki marjani oshirish orqali raqobatga ta'sir qiladi.

To'rtinchi kanal — formalizatsiya: soddalashtirilgan va raqamli ma'murchilik norasmiy faoliyatdan rasmiy faoliyatga o'tish rag'batini kuchaytiradi. Beshinchi kanal — firma o'sishi. Oltinchi kanal — innovatsiya va eksport.

O'zbekistonning 2020-yildan keyingi soliq islohotlari ushbu kanallarning bir nechtasini bir vaqtda ishga tushirdi. OECD ma'lumotlarida yangi Soliq kodeksi korporativ va jismoniy shaxslar daromad solig'i tizimini soddalashtirgani, kichik firmalar uchun soddalashtirilgan rejimni rivojlantirgani va soliq ma'murchiligini raqamlashtirgani qayd etiladi. 2023-yildan QQSning 12 foizgacha pasaytirilishi esa ta'minot zanjirida QQS bilan ishlaydigan kichik korxonalar uchun ham muhim o'zgarish bo'ldi.

Biroq soliq imtiyozlarining samarasi bir xil emas. Agar imtiyoz barcha korxonalarga bir xil berilsa, u faoliyatni o'zgartirmagan firmalarga ham transfer bo'lishi mumkin. Agar imtiyoz juda tor bo'lsa, ma'muriy xarajat va diskriminatsiya xavfi oshadi. Optimal dizayn imtiyozni qo'shimcha iqtisodiy natija yaratadigan xatti-harakat bilan bog'lashdir: yangi ish o'rni, investitsiya, eksport, energiya samaradorligi yoki innovatsiya.

Jahon bankining O'zbekiston bo'yicha tahlili avvalgi xodimlar soniga asoslangan soliq segmentatsiyasi firmalarni kichik qolishga rag'batlantirganini ko'rsatgan. Bu "tax-induced firm size distortion" muammosining yaqqol misolidir. Demak, soliq imtiyozining samaradorligi faqat mavjud kichik firmalarni qo'llab-quvvatlash bilan emas, ularning keyingi bosqichga o'tishiga to'sqinlik qilmasligi bilan ham o'lchanishi kerak.

2026-yilda kichik biznesning umumiy soliqqa o'tish chegarasining 1 mlrd so'mdan 5 mlrd so'mgacha oshirilishi aynan shu o'sish to'sig'ini yumshatishga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, aylanma solig'idan QQS va foyda solig'iga birinchi marta o'tuvchi korxonalarga berilgan vaqtinchalik imtiyozlar rejim almashinuvi xarajatlarini kamaytiradi. Ushbu choralar kelajakda DiD yoki RDD usullari bilan empirik baholanishi uchun muhim siyosiy o'zgarish sifatida qaralishi mumkin.

Davlat siyosatining ikkinchi muhim komponenti soliqdan tashqari institutsional sharoitdir. Soliq imtiyozi kreditga kirish, litsenziya, yer, infratuzilma yoki eksport kanali cheklangan korxonada kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shuning uchun soliq rag'bati "complementary policy" bilan uyg'un bo'lishi kerak. Masalan, investitsiya soliq krediti berilsa, korxonaga texnologik maslahat, kredit kafolati va eksport standartlari bo'yicha xizmat ham taklif etilsa, multiplikativ ta'sir kuchayadi.

2025-yilgi fiskal siyosatda asosiy stavkalar QQS 12 foiz, foyda solig'i 15 foiz, jismoniy shaxslar daromad solig'i 12 foiz, ijtimoiy soliq 12 foiz va aylanma solig'i 4 foiz darajasida saqlangan. Bu stavkalar barqarorligi biznes uchun rejalashtirish noaniqligini kamaytiruvchi omil sifatida qaralishi mumkin. Shu bilan birga, imtiyozlarning ko'pligi emas, ularning barqarorligi, shaffofligi va natijaga yo'naltirilganligi investitsiya qarorlarida muhimroq bo'lishi mumkin.

1-jadval. Davlat siyosati va soliq imtiyozlarining kichik biznesga ta'sirini baholashning konseptual matritsasi.

Siyosat instrumenti	Asosiy kanal	Kutiladigan natija	Risk	Baholash indikatori	Mos usul	Dalil
Soddalashtirilgan soliq rejimi	Likvidlik/compliance	Formalizatsiya va omon qolish	O'sish chegarasi	Tushum, bandlik	DiD/RDD	Soliq ma'lumotlari
Soliq stavkasini pasaytirish	Pul oqimi	Foyda/investitsiya	Byudjet yo'qotishi	CAPEX, marja	DiD	Moliyaviy hisobot
Investitsiya imtiyozi	Kapital	Texnologik yangilanish	Imtiyozda n suiiste'mol	CAPEX/aktiv	PSM/DiD	Investitsiya reyestri
Eksport imtiyozi	Raqobatbardoshlik	Eksport o'sishi	Rent-seeking	Eksport tushumi	DiD	Bojxona/statistika
Hududiy imtiyoz	Hududiy rivojlanish	Ish o'rni/investitsiya	Hududlararo distorsiya	Bandlik/YaHM	PSM	Hududiy data
Raqamli ma'murchilik	Compliance	Xarajat va xatolar ↓	Raqamli tafovut	Soat/xarajat	Before-after	E-hisobot
Natijaga bog'liq imtiyoz	Qo'shimcha natija	Samaradorlik ↑	Monitorinig xarajati	TIEI/FCR	RCT/DiD	Audit/KPI

Jadvaldan ko'rinadiki, soliq imtiyozining o'zi yakuniy natija emas. Har bir instrument uchun "instrument → iqtisodiy kanal → natija → xarajat/risk → indikator → identifikatsiya usuli" zanjiri tuzilishi lozim. Bu yondashuv siyosat bahosini tavsifiy hisobotdan empirik samaradorlik bahosiga olib o'tadi.

2-rasm. Davlat siyosati va soliq imtiyozlarining kichik biznesga ta'sir kanallari: konseptual ustuvorlik bahosi.

Kichik biznesning o'sish dinamikasini baholashda "survival" va "growth"ni alohida ko'rish ham muhim. Soliq imtiyozi korxonaning bozorda qolishini oshirishi mumkin, lekin agar u mahsuldorlik yoki kapital jamg'arishini oshirmasa, uzoq muddatda iqtisodiy samarasi cheklangan bo'ladi. Shu sababli TIEI indeksida faqat korxonalar soni yoki soliq to'lovchilari sonini emas, mehnat unumdorligi va investitsiyani ham yuqori vazn bilan hisobga olish taklif qilinadi.

MUHOKAMA. Soliq siyosatining kichik biznesga ta'sirini baholashdagi asosiy metodologik muammo — "correlation versus causation" masalasidir. Imtiyoz olgan firmalar ko'pincha oldindan ham faolroq, kattaroq yoki siyosat maqsadlariga mos bo'lishi mumkin. Shuning uchun oddiy "imtiyoz olgan firmalar tushumi oshdi" xulosasi sababiy ta'sirni anglatmaydi. Nazorat guruhi, parallel trend testi, propensity score yoki instrumental o'zgaruvchi kabi usullar talab qilinadi.

Ikkinchi muammo — soliq imtiyozining umumiy fiskal qiymatini hisoblash. Korxona darajasida foyda oshgani ijobiy ko'rinsa-da, davlat uchun imtiyoz natijasida olinmay qolgan tushum ham mavjud. Shu bois har bir yirik imtiyoz uchun ex ante va ex post cost-benefit assessment o'tkazilishi lozim. 2025-yil oxirida O'zbekiston Vazirlar Mahkamasi subsidiyalar, imtiyozlar va preferensiyalar samaradorligini natijaga yo'naltirilgan tizim asosida baholashni kuchaytirishga qaratilgan qaror qabul qilgani mazkur yondashuvning institutsional jihatdan ham dolzarbligini ko'rsatadi.

Uchinchi muammo — imtiyozlar muddati. Doimiy imtiyozlar korxonada "policy dependence"ni shakllantirishi mumkin. Vaqtinchalik imtiyoz esa korxonani o'z biznes-modelini tezroq takomillashtirishga undaydi. Biroq sunset clause, ya'ni imtiyozning tugash muddati oldindan belgilansa, uning ta'siri mustaqil ravishda baholanishi kerak. Eng maqbul variant — muddat + natija indikatori + qayta ko'rib chiqish mexanizmi.

To'rtinchi muammo — soliq chegaralari atrofidagi xatti-harakat. Agar korxona ma'lum aylanmadan oshganda keskin yuqori compliance yoki soliq yukiga duch kelsa, u tushumni yashirish, hisob-fakturalarni bo'lish yoki faoliyatni sun'iy ajratishga rag'bat olishi mumkin. 2026-yilda kichik biznes uchun umumiy soliqqa o'tish chegarasining oshirilishi bunday "threshold effect"ni kamaytirishi kutiladi. Biroq bu ta'sirni real ma'muriy ma'lumotlar bilan tekshirish zarur.

Beshinchi muammo — hududiy va sektorlararo tenglik. Maqsadli imtiyozlar rivojlanishi sust hududlar yoki strategik tarmoqlarda investitsiyani tezlashtirishi mumkin, lekin bir xil faoliyat yurituvchi boshqa korxonalar uchun raqobat sharoitini o'zgartiradi. Shuning uchun hududiy imtiyozlar "additionality" tamoyili asosida berilishi, ya'ni davlat yordamisiz yuzaga kelmaydigan qo'shimcha investitsiya yoki bandlikni yaratishi isbotlanishi kerak.

O'zbekiston uchun taklif etilayotgan baholash arxitekturasini to'rt bosqichdan iborat. 1-bosqich: imtiyozlarning to'liq reyestri va foregone revenue hisobini shakllantirish. 2-bosqich: har bir imtiyoz uchun aniq maqsad va KPI belgilash. 3-bosqich: korxona darajasidagi ma'muriy ma'lumotlar asosida DiD, PSM yoki RDD bilan sababiy ta'sirni baholash. 4-bosqich: natijaga ko'ra imtiyozni davom ettirish, qayta

dizayn qilish yoki bekor qilish. Bu “imtiyoz berish”dan “imtiyoz portfelini boshqarish”ga o'tishni anglatadi.

Soliq siyosatini raqamlashtirish mazkur tizimni yanada kuchaytiradi. Elektron hisob-faktura, onlayn-kassa va soliq ma'lumotlari orqali korxona darajasida real vaqtga yaqin ma'lumotlar shakllanadi. Bu ma'lumotlar faqat nazorat uchun emas, davlat siyosati samaradorligini baholash uchun ham ishlatilishi mumkin. Bunda ma'lumotlar maxfiylik, identifikatsiya va metodologik shaffoflik talablariga rioya qilish muhim.

Kelgusidagi tadqiqotlar uchun ayniqsa 2026-yildagi 1 mlrd so'mdan 5 mlrd so'mga o'tish chegarasi va birinchi marta QQS/foyda solig'iga o'tuvchilar uchun berilgan imtiyozlar tabiiy eksperiment sifatida qiziq.

Korxonalarining chegaraga yaqin guruhlari o'rtasida RDD yoki vaqt bo'yicha DiD modeli orqali tushum, ish o'rni, investitsiya va rasmiylashtirishga ta'sir o'lchanishi mumkin. Natijalar kichik biznes siyosatini yanada dalillarga asoslangan shaklga o'tkazadi.

XULOSA.

Tadqiqot davlat siyosati va soliq imtiyozlarining kichik biznes rivojlanishiga ta'sirini baholashni faqat soliq yukining kamayishi bilan cheklash metodologik jihatdan yetarli emasligini ko'rsatdi.

Samaradorlik korxonaning yashab qolishi, o'sishi, investitsiyasi, bandligi, mehnat unumdorligi, formalizatsiyasi, eksporti va innovatsiyasi bilan birgalikda baholanishi kerak.

Shu bilan birga, davlat uchun imtiyozning fiskal qiymati va olinmay qolgan daromad ham hisobga olinishi lozim.

O'zbekistonning soliq islohotlari soddalashtirish, stavkalarni barqarorlashtirish va raqamli ma'murchilikni kengaytirish yo'nalishida rivojlandi. 2026-yildagi kichik biznes uchun soliq rejimiga o'tish chegarasining 5 mlrd so'mgacha oshirilishi va yangi o'tuvchilarga berilgan vaqtinchalik rag'batlar firma o'sishidagi “threshold” to'siqlarini yumshatish nuqtayi nazaridan muhim. Biroq ularning haqiqiy ta'siri ex post ekonometrik baholash orqali aniqlanishi kerak.

Amaliy jihatdan TIEI va FCR ko'rsatkichlarini davlat imtiyozlari monitoring tizimiga integratsiya qilish, har bir imtiyoz uchun aniq KPI va sunset clause belgilash, korxona darajasidagi ma'muriy ma'lumotlardan foydalanish, imtiyozlarni “additionality” va cost-benefit mezonlari asosida qayta ko'rib chiqish taklif etiladi. Bunda asosiy tamoyil “ko'proq imtiyoz” emas, “yuqori iqtisodiy qaytim beradigan imtiyoz” bo'lishi kerak.

Umuman, samarali davlat siyosati kichik biznesni doimiy ravishda subsidiyalash emas, balki uning mustaqil ravishda o'sishi, investitsiya qilishi, rasmiylashishi va raqobatbardosh bo'lishi uchun vaqtinchalik va maqsadli rag'batlar yaratishdan iborat. Soliq imtiyozi biznesning o'sishiga xizmat qilgan taqdirdagina fiskal xarajat iqtisodiy investitsiyaga aylanadi.

Shu sababli O'zbekistonda kichik biznesga oid soliq siyosatining keyingi bosqichi natijaga yo'naltirilgan, raqamli ma'lumotlarga asoslangan va ekonometrik baholash bilan qo'llab-quvvatlangan imtiyozlar boshqaruvi tizimini shakllantirish bo'lishi maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vaisov, D. (2025). Tibbiy xizmatlar ko'rsatuvchi kichik biznes subyektlari raqobatbardoshligini baholashni takomillashtirish. Marketing Jurnal, 11(240874), 286–295.
2. Vaisov, D. (2023). Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida). Green Economy and Development, 1(11), Article 662468.
3. Vaisov, D. I. (2026). Directions for improving organizational mechanisms to ensure competitiveness of small businesses providing medical services. International Conference on Science & Technology, 2(1), 108–115.
4. Sa'dullayev, A., Vaisov, D., & Egamberganov, F. (2023). Mintaqada kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojlanishi tahlili (Xorazm viloyati misolida). Green Economy and Development, 1(6), Article 662728.
5. Ibodullayevich, V. D. (2026). Stages of improving the mechanisms for ensuring the competitiveness of small business entities providing medical services. Научный импульс, 4(41), 86–92.
6. Vaisov, D. (2024). Raqobatbardoshlik tushunchalarining mohiyati va tavsiflanishi. University Research Base, 65–69.
7. Ibodullayevich, V. D. (2024). Xorijiy mamlakatlarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini ta'minlashdagi ilg'or tajribalar. Marketing Jurnal, 28–37.
8. Salayev, S. K., & Vaisov, D. I. (2025). Tibbiy xizmatlar bozorida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojlanishi tahlili. Ma'mun Axborotnomasi, 2(1), 58–63.
9. Ibodullayevich, V. D. (2026). International practices of innovation ecosystems and technological transformation in enhancing the financial competitiveness of small business entities. Arabian Journal of Science, 3(7), 475–483.
10. Vaisov, D., & Madraximov, Q. (2026). Kichik biznes subyektlarining investitsion salohiyatini baholashning hududiy xususiyatlari. Muhandislik va Iqtisodiyot, 4(7), 279–283.
11. Ibodullayevich, V. D. (2025). Tibbiy xizmatlar bozorida tadbirkorlikni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy omillari tahlili. Marketing Jurnal, 282–291.
12. Vaisov, D. (2025). Рейтинг устойчивости субъектов предпринимательства как механизм обеспечения конкурентоспособности предприятий. Экономика и предпринимательство, 3(19), 833–837.

13. Vaisov, D. (2026). Moliyaviy raqobatbardoshlikning iqtisodiy mohiyati va uni shakllantirish zarurati. *Finance, Money and Credit*, 6(2), 129–137.
14. Ibodullayevich, V. D. (2026). Kichik biznes subyektlari moliyaviy raqobatbardoshligini ta'minlashda xorijiy moliyalashtirish modellarining taqqoslama institutsional tahlili. *Научный импульс*, 4(47), 126–135.
15. Ibodullayevich, V. D. (2026). Kichik biznes subyektlari moliyaviy raqobatbardoshligini shakllantirishning nazariy asoslari. *Научный импульс*, 4(47), 117–125.
16. OECD. (2009). *Taxation of SMEs: Key issues and policy considerations*. OECD Tax Policy Studies, No. 18. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264024748-en>
17. OECD. (2015). *Taxation of SMEs in OECD and G20 countries*. OECD Tax Policy Studies, No. 23. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264243507-en>
18. OECD. (2023). *Insights on the business climate in Uzbekistan*. OECD Publishing.
19. OECD. (2023). *Improving the legal environment for business and investment in Central Asia*. OECD Publishing.
20. OECD. (2025). *Roadmap for sustainable investment policy reforms in Uzbekistan: Assessing the design of corporate income tax incentives*. OECD Publishing.
21. OECD. (2025). *Tax policy reforms 2025: OECD and selected partner economies*. OECD Publishing.
22. World Bank. (2019). *Sustaining market reforms in Uzbekistan: Development Policy Operation*. World Bank.
23. World Bank. (2021). *Uzbekistan: Policy dialogue series aims to accelerate transition to a green economy*. World Bank.
24. Government of the Republic of Uzbekistan. (2024). *The law on the main directions of tax and budget policy for 2025*.
25. Tax Committee of the Republic of Uzbekistan. (2025). *The main directions of tax and budget policy for 2025*.
26. Tax Committee of the Republic of Uzbekistan. (2025). *Measures to increase the role of small and medium-sized businesses in the economy*.
27. Ministry of Economy and Finance of the Republic of Uzbekistan. (2025). *Fiscal Strategy 2026–2028*.
28. Tax Committee of the Republic of Uzbekistan. (2025). *Incentives for entrepreneurs transitioning to VAT*.
29. Ministry of Economy and Finance of the Republic of Uzbekistan. (2026). *Effectiveness of subsidies, benefits, and preferences for business entities to be assessed*.
30. Stiglitz, J. E., & Rosengard, J. K. (2015). *Economics of the public sector* (4th ed.). W. W. Norton.

31. Besley, T., & Persson, T. (2013). Taxation and development. In A. J. Auerbach et al. (Eds.), *Handbook of Public Economics* (Vol. 5). Elsevier.